

GYVIEJI ARCHYVAI

Tėtį po lagerių ištrėmė į Krasnojarsko kraštą, kur buvo ištrėmta ir jo šeima. Ten susipažino ir vedė mano Mamytę – Zosią Jezukevičiūtę. Grįžę iš tremties mama su tėčiu nuvažio į Mamos tėviškę Kapiniškių kaimą, tačiau prieš antrą trėmimą pastatyto gražaus namo neliko nė pėdsako. Kad čia kažkada stovėjo namai, bylojo tik apsamanoję akmenys. Nė pėdsako jo nepaliko naikintojai, siaučiant pokario sovietinės okupacijos viesuliu.

Tuomet mama su tėčiu prisiglaudė jo tėviškėje, Kasčiūnų kaime, ant Merkio aukšto kranto. Buvo jauni, tad ištvėrė ir pusiau badą, ir skurdą, kai tėvelis iš pradžių negalėjo net prisiregistruoti Lietuvoje, o neprisiregistravęs negavo net juodžiausio darbo. Dviračiu važinėjo į Baltarusiją 50 km, kad galėtų mums uždirbti duonos, o mama sukosi kaip darbšti bitelė namuose, Kasčiūnuose. Rūpinosi, kad mūdvi su sese būtume ne tik pavalgūsios, aprenktos, bet vėliau ir išmoksintos...

Ko mane išmokė Tėvas? Darbštumo, sąžiningumo, pareiškimo. Tėvynės meilės ir pagalbos kitam žmogui. Visus gyvenimo smūgius jis priimdavo šviesia dvasia, su šypsena ir pasikliaudamas Aukščiausiojo pagalba. Vaikystėje mudvi su sesute neturėjome gražių žaislų ir skanumynų, bet jautėme begalinę tėvų meilę ir pasiaukojimą mums, troškimą, kad tik mums viskas gerai sektųsi.

Tėvo pavyzdys

To negali pakeisti jokie brangūs žaislai ir skanumynai. O tėvų gyvenimo pavyzdys mums buvo ir yra didžiausias autoritetas. Iš tėvų gautos pirmosios gerumo ir atjautos kitiems, ypač vargo ar kitokių bėdų prispaustiems žmonėms, pamokos nenuėjo veltui. Jos padėjo pagrindus tolesniam mūsų gyvenimui, nusidriekiančiam per mokyklą – pradinę, vidurinę, universitetus...

2005-aisiais tėtis išleido knygą „Šalia mirties“, kurios trečias, pakartotinis, leidimas išėjo 2019 metais. Būdamas 93 metų amžiaus nuvyko į JAV, kur Amerikos lietuviams pasakojo apie partizanų kovas, lankėsi „Amerikos balso“ studijoje, ten davė interviu įvairių šalių laidoms apie Lietuvos žmonių kovas už laisvę. Pasakojimai įamžinti įvairiuose filmuose, tėtis yra apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu, Lietuvos kariuomenės kūrėjo savanorių medaliu, Pasipriešinimo dalyvio kryžiumi ir kitais apdovanojimais. Bet ne tai jam svarbiausia. Jis labai džiaugiasi, kad pokario rezistencinė kova vis labiau domisi jaunimas. Todėl, ir spiginant saulei, ir spaudžiant šalčiui, jis veda atvykusius lankytojus prie bunkerio ir pasakoja jiems apie partizanų pasiaukojimą Tėvynei. Jis, nepaisydamas pašlijusios sveikatos (šiomet liepos 10 d. jam bus 95 metai),

širdingai sutinka kiekvieną lankytoją (jų būna kasdien, ypač vasarą) bet kuriuo paros metu, atvykusį net iš tolimų šalių pamatyti vienkiemio, bunkerio ir jo sargo – partizano Juozo Jakavonio. O žmonės plaukia iš visur – moksleiviai su savo mokytojais iš Alytaus, Kauno, Vilniaus, pajūrio; dar gyvi likę partizanai; istorikai ir filmų apie partizaninį Pasipriešinimą kūrėjai iš Lietuvos, Amerikos, Gruzijos, Kanados, Vokietijos, Italijos, Australijos. Tėvą kalbina lietuvių, rusų, anglų ir vokiečių kalbomis, nes pasaulyje didėja susidomėjimas pokario Lietuvos fenomenu – ginkluota rezistencija, kuri padėjo Lietuvai pirmajai iš visų „brolišku“ respublikų išsivaduoti iš sovietų okupacijos 1989–1991 metais ir sužavėti pasaulį savo laisvės dvasia.

Visi partizanai buvo pavyzdys savo vaikams, kaip reikia mylėti savo artimą, Tėvynę. Štai ką rašė tėtis savo knygoje: „Po trijų mėnesių nuo sudomino pagaliau gavau siuntinėlių iš namų. Negalėjau jo net į rankas paimiti, nes verčiau kruvinom ašarom. Žinojau, kad tą maišelį dėjo mama ir verkė, sesutės liūdėjo, bobutė meldėsi. Liepiau Olišauskui ir Stankevičiui imti ir vaisintis, nes jie negaudavo siuntinių iš namų. Prisimenu, kaip nedrasiai Olišauskas ėmė iš maišelio ir dėjosi ant grindų bandede-

les, kurios buvo gerokai supelijusios. Siuntinyje buvo įdėta riebaluose išmirkytos ir išdžiovinotos duonos, kuri buvo geriausias kalinių maistas. Ten taip pat buvo gal koks kilogramas svogūnų ir gabaliukas lašinių... Tai buvo mūsų paskutinė vakarienė kartu, nes kapitonas Stankevičių greitai išvedė. Atsisveikinant padaviau jam sauja svogūnų ir kelias riekutes duonos. Vėlai vakare man užėjo toks liūdnumas, kad, atrodė, geriau jau numirčiau, norėjau, kad greičiau sušaudytų arba nuteistų. Kunigas pradėjo raminti. Jis pasiūlė tyliai pagiedoti rožančių, kaip mes darydavome kiekvieną dieną. Pasakiau, kad dar užsinerėjau svogūno. Paėmęs svogūną bandžiau atsikąsti ir neperkadu – jaučiu, kad kažkas įdėta. Ogi žiūriu, kad ten atkirptas žąsies plunksnos gabaliukas, o toje plunksnoje įdėtas susuktas rūkomojo popieriaus raštelis, rašytas sesutės Onutės. Ji rašė: „Mielas broli, pranešu, kad mūsų mylima bobutė mirė sausio mėnesį“. Pradėjau taip gailiai verkėti, kad kunigas vos nuramino. Kunigas pasakė: „Tai siela prašo maldos“. Mes sukalbėjome rožančių už bobutės vėlę. Visi sakė, kad čia stebuklas – galėjo tas svogūnas papulti ir tam, kuriam padaviau sauja svogūnų, ir taip būčiau nesužinojęs apie bobutės mirtį...“ (iš J. Jakavonio knygos „Šalia mirties“).

Pabaiga. Pradžia Nr. 43

Angelė JAKAVONYTĖ

Apie padraikų raganų ratus

Iš seniausių laikų išlikusiuose įvairių Europos tautų pasakojimuose teigiama, kad atkampiuose, gūdžiuose miškuose esantys pataisinių žiedai būna raganų ir kitų išvaizduojamų nelabųjų gamtos vaiduoklių sambūrio vietos. Senieji Europos, o ir kitų kraštų miškingų teritorijų vietiniai gyventojai paprastai jų vengdavo, kadangi manyta, jog žmogus patekęs į raganų rato vidų miško blogųjų dvasių gali būti taip suklaidintas, kad kelio namo iš miško niekaip neras. Vyresnės kartos dzūkai sako, kad voveraičių rinkti niekada neina į padraikų raganų rato vidų. Padraikų raganų ratai susidaro dėl intensyvios šių augalų vegetatyvinės plėtos. Pradžioje padraikų santalkos būna tik nedidelių vejų pavidalo, bet tolimesnis išcentrinis pagrindinių stiebų augimas ir seniausių jų dalių nykimas nulemia uždarų juostų, kurios ir yra raganų rato pagrindas, susidarymą. Ypač ryškūs padraikų raganų ratų kontūrai yra tuose pušnyuose, kur nėra pomiškio. Atskirų padraikų rūšių raganų ratų juostų plotis gerokai skiriasi ir priklauso ne tik nuo pagrindinio stiebo augimo greičio, bet ir nuo jo gyvenimo trukmės. Varėnos miškuose dvišakės, trivarpės ir tarpinių padraikų raganų ratų juostų plotis neviršija pusantro metro. Tačiau dažniausiai pataisinių raganų ratų juostų plotis yra apie aštuoniasdešimt centimetrų. Kartais, bet labai retai, raganų ratų sudaro ir vaistiniai pataisas.

Kol kas dar niekas pasaulyje nesugebėjo įtikinamai ir nedviprasmiškai paaiškinti pataisinių stiebų išcentrinio augimo sausuose miškuose reikšminio priežasties. Bet nėra abejonių, kad būtent maisto resursų mažėjimas verčia šoninius horizontaliai besidriekiančius pataisinių stiebus arba šakniastiebius augti išcentriškai, raganų žiedo išorėn ir negrįžti atgal, kol iš naujo neatsikurs jau išnaudoti mineralinės mitybos elementų rezervai. Tai tik vienas iš raganų ratų augimo formos susidarymo paaiškinimų, tačiau apskritai pataisinių raganų žiedų funkcionavimo sausuose pušnyuose fenomenas dar nėra atskleistas.

Varėnos pušnyuose retokai pasitaiko ypač taisyklingų formų pataisinių raganų ratų, daug dažniau jų ribos išsikreipusios, bet dėlto tik dar įdomesniems tampa. Kartais patios raganų žiedų juostos sutrūkinėja į atskiras dalis. Tokių reikšminių priežastys įvairios, bet didžiausią reikšmę turi mikroreljefo formos, nevienodas miško paklotės storis, dirvožemio sudėties netolygumas ir, žinoma, kitų augalų, ypač kadačių bei pušų, įtaka. Varėnos pušnyuose didžiausio uždaro padraikų raganų žiedo diametras siekia apie keturiasdešimt metrų. Bendras tokio raganų rato turėtų būti apie septyniadasdešimt-aštuoniasdešimt, o gal ir daugiau metų. Netenka abejoti, kad Varėnos miškuose yra ir senesnių padraikų raganų žiedų, bet jų tikslesnį amžių sunku nustatyti dėl dažnokai pasireiškančio vientiso rato susiskaidymo į atskiras dalis. Kai kurie JAV augalų ekologai mano, kad pasaulyje yra pataisinių raganų ratų, kurių amžius gali būti trys šimtai ar net ir daugiau metų.

Pataisiniai yra vieni pačių archaiškiausių augalų Žemėje. Jau vien dėl to kiekvienam sausašalių lankytojui pravartu būtų apie jų biologiją žinoti pagal galimybes daugiau, tada tikrai nėra vienas grybautojas ar uogautojas pataisams bei padraikoms nieko blogo nedarytų. Juk tik pagalvokim – per milijonus savo egzistavimo Žemėje metų pataisų ir padraikų nesunaikino nei augalėdžiai gyvūnai, nei patogeniniai grybai, nenukonkuravo ir kiti augalai. Žolėdžiai dinozaurai kadaise pataisinių nesuėdė dėl labai aiškios priežasties: visi šios grupės augalai nuodingi, kadangi juose esantys alkaloidai likopodinas ir dihidrolipopodinas sukelia nenutrūkstamus vėmimus ir viduriavimus. Varėnos pušynams būdingos padraikų raganų rato pavidalo augimo formos neabejotinai turėtų būti traktuojamos kaip unikalus gamtos paminklai ir pagal galimybes, ypač plynai kertant miškus, saugomi. Nėra abejonių, kad Varėnos sausuose pušnyuose pataisinių raganų ratai galėtų būti itin patrauklūs gamtinio turizmo objektai: juk kitur Lietuvoje, net miškų nestokojančiuose regionuose, pataisinių raganų ratų visai nepasitaiko arba yra didžiausia retenybė. Labai svarbu atsiminti: padraikų raganų ratai yra pats patikimiausias gamtinės sistemos natūralumo simbolis, nes tokios pataisinių augimo formos kaip raganų ratai antropogenuose miškuose niekada nesudaro. Tik gerai būtų pataisinių raganų ratų susidarymo ir funkcionavimo dėsninumą rytoj ženkliai geriau pažinti negu vakar ar netgi šiandien. Unikalus dalykas būtų, jeigu kas nors padraikų raganų ratų Varėnos pušnyuose suregistruotų ir kartografuotų. Tokia informacija būtų paklausi daugelyje kraštų. Bet tai, matyt, tik sunkiai įgyvendinama svajonė. Nors ką gali žinoti, Dzūkijoje netrūksta darbščių ir ryžtingų gamtos draugų.

Pabaiga. Pradžia Nr. 40

Jonas Remigijus NAUJALIS, akademikas
Senoji Varėna
2020 05 17

Į vaikų poeto gimtinę

Varėnos „Ryto“ progimnazijos antrokai, lydimi Varėnos viešosios bibliotekos darbuotojų, leidosi į pažintinį pėsčiųjų žygį „Martyno Vainilaičio takais“...

Kelias į vaikų poeto Martyno Vainilaičio gimtinę, Mergežerio kaimą, vingiuoja pušynu. Mokiniai stebėjo nuolat besikeičiantį dangų: rodos, greit pravirksiantį sidabro ašaromis arba visai netikėtai kelioms akimirkoms atsiūsdavusių auksinį saulės spindulį. Galimas lietus žygeivių nebaugino, juk dėl karantinės nesimatę beveik tris mėnesius dabar turi galimybę pabūti drauge. Vaikai pasakojo įvairias istorijas, linksmus ir pamokančius nutikimus, anekdotus. Praeidami pro žydinčias pieveles spėjo augalų pavadinimus, nusky-

nė po žiedą, kuriuo vėliau papuošė pamėgto poeto kapą. Dar vieną puokštelę turėjo įteikti brangiam žmogui (nežinojo kam, tai buvo staigmena), su tuo žmogum laukė susitikimas M. Vainilaičio gimtojoje sodyboje.

Apsilankę Mergežerio kapinaitėse, uždegtę žvakutes ir tylos minutę pagerbę poeto atminimą, dar du kilometrų žygiavo į sodybą. Čia vaikus pasitiko dabartinė sodybos šeimininkė, M. Vainilaičio sesuo Antosė Kierienė ir senokai matyta, labai pasiilgta mokytoja Rima Žukienė, jai įteik-

tos gėlės. 7 kilometrų kelias, nauji išpuzdžiai siek tiek nuvargino mažuosius žygeivius, todėl, jaukiai įsitaisę kieme, pietavo, o pailsėję apžiūrėjo skulptūrą „Strazdanotas berniukas“. Sužinojo, jog šis herojus – strazdanota poeto vaikystės dvasia, lydėjusi jį visą gyvenimą, sukviėdavusi į namus visokių būtybių – kaukūčių, laumių, miškinių, aitvarų. Tada poetas užgesindavęs šviesą ir rašydavęs apie juos, kol dar galėdavo ką ižiūrėti prieblandoje. Skaitė eilėraščių „At-eiki, niekad neapvilsiu“, iškal-tą ant namo iškabintoje atmi-

nimo lentoje. Klausėsi A. Kierienės, trylika metų jaunesnės sesers, pasakojimų apie broli. Jie gerai sutarė su Martynu, kartu sodindavo medžius. Ir dabar kieme žaliuoja prieš 64 metus jų pasodintas ažuolas. Nors mama pyko, kad po juo neauga ir nederą agurkai, medį pavyko išsaugoti. A. Kierienė prisiminė, kaip gavo dovanų iš brolio puokštę laukinių aguonių, kaip mama keldavosi penktą valandą ryto, kad išleistų Martyną su broliu į mokyklą Senojoje Varėnoje. Daug kilometrų kasdien tekėdavo jiems kulniuoti miško takeliais – toks didelis buvo noras siekti mokslo. Vaikai vartė poeto knygas „Mauliukas“, „Gegutės šaltinis“, „Bruknelė“ ir kt., apibūdino iliustracijas, skaitė M. Vainilaičio poeziją, išmoko eilėraščių „Mano dzūkiska skaičiuotė“. Vyko pokalbis apie knygų skaitymą, visi pakviesti rungtis vasaros skaitymo iššūkyje „Vasara su knyga“.

Vaikų pasiimti automobiliais atvyko tėveliai, tačiau nė vienas žygeivis nesutiko važiuoti. Antrokai apdovanoti Varėnos viešosios bibliotekos direktoriaus Eitoro Kazimiero Krupovičiaus diplomais už dalyvavimą 12,5 km pėsčiųjų žygyje „Martyno Vainilaičio takais“.

Žygį rėmė Lietuvos kultūros taryba.

Daiva ARMONIENĖ
Varėnos VB
vyr. bibliotekininkė

Prie M. Vainilaičio kapo